

KÄÄNNÖSSUOMI KIELIVARIANTTINA: SYNTAKTISIA JA LEKSIKAALISIA ERITYISPIIRTEITÄ

Suomalaisessa kielyhteisössä käännösten asema on hyvin merkittävä. Käännökset ovat aikoinaan viitoittaneet suomen kirjakielen kehityksen suuntaa, ja nykyäänkin käännöksillä on suuri merkitys, mikä näkyy muun muassa käännettyjen tekstien suurina painosmäärinä vuosittain. Kirjallisten painettujen tekstien lisäksi törmäämme käännöksiin lähes päivittäin vaikkapa tv-tekstityksissä ja aamiaisella muropaketin tuoteselostetta lukiessamme. Käännökset ovatkin suomalaisille jokapäiväistä elämää. Mutta millaista on käännettyjen tekstien suomi? Poikkeako se jollakin tavoin suomesta, joka on kirjoitettu suoraan suomeksi, niin sanotusti spontaanisti? Tämän artikkelin tarkoituksena on tarkastella kahden tapauksen avulla käännetyn suomen kielen mahdollisia ominaispiirteitä ja yleisemminkin käännöksissä vallitsevia kielestä riippumattomia tendenssejä, niin kutsuttuja käännösuniversaaleja. Lisäksi esittelemme metodeja, joilla käännöskieltä tutkitaan. Tekstissä taajaan esiintyvällä käsitteellä *alkuperäissuomi* (tai *alkukieliset tekstit*) tarkoitamme alun perin suomeksi kirjoitettua kieltä (kirjoitettuja tekstejä) ja *käännössuomella* vastaavasti kieltä, joka on syntynyt käännösprosessin tuloksena jostakin lähdekielestä.

NORMATIIVISUUDESTA DESKRIPTIIVISYYTEEN — LÄHDETEKSTEISTÄ KOHDETEKSTEIHIN

Käännettyjä tekstejä arvostellaan usein käännöskielimäisyyksistä eli piirteistä, jotka pistävät lukijan silmään ja tuntuvat oudoilta ja epäsuomalaisilta. Valitettavan usein käännösten arviointi jääkin tällaisten poikkeamien tai jopa virheiden kalasteluksi. Riitta Oittisen (1995: 17, 114) mukaan käännösten jokapäiväisyys voi synnyttää näennäisiä itsesäänselvyyksiä siitä, millainen on hyvä käännös tai millaista on käännösten kieli. Käännöstutkimuksessa ollaan kuitenkin yleisesti siirtymässä pois preskriptiivisestä asentees-

ta, eikä käännöskielessä havaittavia ominaispiirteitä tuomita välttämättä virheiksi. Käännöksiin onkin viitattu omanlaisenaan kielivarianttina muun muassa käsitteillä *kolmas kieli* (Duff 1981), *kolmas koodi* (Frawley 1984) ja *hybridikieli* (Trosborg 1997). Tutkimuksessa tapahtunut kehitys heijastaa muutosta samuuden korostamisesta erilaisuuden hyväksymiseen ja ymmärtämiseen (tarkemmin Koskinen 2000).

Käännöksissä vallitseviin frekvenssieroihin on käännöstieteessä perinteisesti suhtauduttu hyvin normatiivisesti, ja lähdekielen vaikutuksesta on puhuttu yleensä *interferenssinä*, jolla on tarkoitettu lähdekielen aiheuttamaa häiriötä käännöksessä. Käsite on omaksettua käännöstieteeseen kielenoppimista ja kaksikielisyttä tarkastelevista tutkimuksista, ja sillä on tarkoitettu yleensä negatiivista ja epäsuotavaa toisen kielen vaikutusta. Tässä käytetty *lähdekielen vaikutus* on käsitettävä neutraalissa mielessä, yleisenä lainalaisuutena. Tätä kuvaavat muun muassa tässä artikkelissa esiintyvät käsitteet *tyypillisuus* ja *epätyypillisuus*: artikkelissa on vältetty käsitteitä *piilovirhe* (*covert error*, House 1977, Vehmas-Lehto 1989) ja *piilopoikkeama* (Karhu 1997), joita molempia on käytetty silloin, kun pyrkimyksenä on ollut kuvata käännösuomea normatiivisesti. Yleisen asennemuutoksen lisäksi näkökulmassamme on uutta se, että lähdekielen vaikutusta voidaan havainnoida tutkimalla käännöksiä ja niitä vastaavia kohdekielisiä tekstejä. Yleensä ajatukset interferenssistä perustuvat lähdekielen ja käännöksen väliseen suhteeseen ja niistä tehtäviin havaintoihin. Tässä artikkelissa käännöksiä ja käännöskieltä lähestytään deskriptiivisestä näkökulmasta eikä alkuperäiskieltä ja käännöskieltä aseteta toistensa suhteen paremmuusjärjestykseen.

Toistaiseksi on vain vähän tietoa siitä, mitä käännöskielen ominaispiirteet ovat. 1990-luvun puoliväliin asti käännöksiä koskeva empiirinen tieto on ollut varsin hajanaista ja suppeaa, ja se on pohjautunut käsin poimituihin aineistoihin. Vasta nyt, kun on alettu kerätä sähköisiä laajoja käännösaineistoja ja käyttää korpuslingvistiikan menetelmiä käännöstutkimuksessa, voidaan luotettavasti selvittää, millaisia käännöskielen ominaispiirteet ovat. Suuntausta kohti korpusutkimusta on pohjastanut kohdetekstipainotteinen ja deskriptiivinen käännöstutkimus, jonka merkittävä teoreetikko on Gideon Toury (1985, 1991, 1995). Pitkään vallalla ollut lähdetekstipainotteisuus alkoi 1970-luvun lopulla antaa tilaa suunnalle, joka korostaa kohdetekstin eli kääntämisen tuotoksen tutkimisen tärkeyttä. Kun preskriptiivisessä lähdetekstipainotteisessa käännösteoriassa oletetaan, että on olemassa jokin absoluuttinen »ainoa oikea käännös», johon tulee pyrkiä, kohdetekstipainotteisessa deskriptiivisessä suuntauksessa ajatellaan, että eri kääntäjät saavat aikaan erilaisia käännöksiä eikä ole olemassa yhtä oikeaa käännöstä. Ajatus käännösten asemasta osana kohdekulttuurin todellisuutta on alun perin lähtöisin Even-Zoharilta (1978, 1990), jonka mukaan kulttuurissa alun perin tuotetut tekstit, käännökset, kirjailijat, kääntäjät, lukijat ja koko kirjallisuusinstituutio muodostavat heterogeenisen ja dynaamisen systeemijoukon, kirjallisuuden polysysteemin. Tämän mukaan myös käännösten kieltä on tarkasteltava suhteessa kohdekieleen ja kohdekulttuuriin (Toury 1985: 19).

Korpuslingvistisen käännöstutkimuksen merkittävin alullepanija ja kehittäjä on deskriptiiviseen käännöstutkimukseen nojaava Mona Baker (1993, 1995, 1996), joka on korostanut käännösten universaalisten lainalaisuuksien systemaattisen tutkimuksen tärkeyttä. Käännöskielen universaaleilla Baker tarkoittaa säännönmukaisia ominaisuuksia, jotka ovat tyypillisiä käännöskielelle lähde- ja kohdekielistä riippumatta ja joita ei alkuperäiskielessä esiinny (Baker 1993: 243). Tällaisiksi ominaisuuksiksi on ehdotettu

▷

muun muassa käänöksissä esiin tulevaa a) leksikaalista, syntaktista ja tyylillistä yksinkertaistumista, b) eksplisiittistymistä, joka ilmenee sekä kielellisinä lisäyksinä että kohdekielille tuntemattomien ilmiöiden selittämisenä sekä c) konventionaalistumista, jolla tarkoitetaan tekstin normaalistumista kohdekielen konventioiden mukaiseksi. (Universaalihypoteeseista tarkemmin Baker 1993, 1996; Laviosa-Braithwaite 1995.) On huomattava, että käänösten ominaispiirteiden tutkimuksessa ei ole kyse pelkästään irrallisista ja yksittäisistä rakenteista tai ilmiöistä, vaan kokonaisvaltaisesti koko kääntämisen erikoisluonteesta ja omalakisuudesta eli siitä, miten kääntäminen toimintona tuottaa käänöksissä (tilastollisina) säännönmukaisuuksina havaittavia ominaisuuksia. Hypoteettiset käänöskielen universaalit piirteet on mahdollista verifioida vain, kun tuloksia on saatavissa mahdollisimman monista kielistä ja mahdollisimman monien kieliparien välillä tehdyistä käänöksistä ja kun tutkittavana on ollut kielen eri osa-alueilla esiintyviä ilmiöitä.

Käänös- ja alkuperäiskieltä on toistaiseksi vertailtu korpusmenetelmin vain vähän ja kokeiluluontoisesti, mutta tutkimus lisääntyy jatkuvasti. Englanninosten osalta merkittävä on Laviosa-Braithwaiten (1996) yksinkertaistumisilmiötä käsittelevä tutkimus. Suomessa käänöskieltä ja myös käänösuniversaaleja on tutkittu Joensuun yliopistossa Anna Maurasen johtamassa projektissa *Käänössi Suomi ja kääntämisen universaalit. Tutkimus korpusaineistolla*.¹ Projektia varten kootun *Käänössi Suomen korpuksen* (Mauranen 1998, 2000) keskeinen anti on yhtäältä se, että korpus sisältää maassamme ensimmäisenä sähköisenä tutkimusaineistona sekä suomennoksia että niihin verrannollisia alkuperäistekstejä, ja toisaalta se, että aineisto sisältää jotakin muuta kuin indoeurooppalaista kieltä. Tähänastiset käänöstutkimuksessa käytetyt korpuksat ovat olleet suurimmaksi osaksi englanninkielisiä, ja tutkimus on painottunut englannin ja jonkin muun indoeurooppalaisen kielen välisiin käänöksiin. Käänössi Suomen korpus on tyypiltään yksikielinen verrannollinen korpus (Baker 1995), joka sisältää kahdenlaista, keskenään verrattavissa olevaa aineistoa: eri lähdekielistä tehtyjä suomennoksia ja alun perin suomeksi kirjoitettuja tekstejä samoista tekstilajeista ja samalta ajalta. Tekstit ovat kokonaisia tekstejä, ja korpuksen kokonaissanamäärä on lähes 10 miljoonaa sanaa. Pääasialliset lähdekielet ovat englanti ja venäjä, mutta universaalihypoteeseja silmällä pitäen korpukseseen on sisällytetty käänöksiä myös muista indoeurooppalaisista kielistä ja suomalais-ugrilaisista kielistä. Korpuksen keskeisimpiä tekstilajeja ovat akateemiset sekä kauno- ja lastenkirjallisuuden tekstit, mutta aineisto sisältää myös populaaritieteellistä ja viihdekirjallisuutta. Tekstit on julkaistu 1990-luvun jälkipuoliskolla.

KAKSI TUTKIMUSTA: ERI MENETELMILLÄ SAMOIHIN TAVOITTEISIIN

Seuraavassa esittelemme kahden tapauksen avulla käänössi Suomen tämänhetkistä tutkimusta ja tämän kielivariantin eräitä mahdollisia eroja alkuperäissuomeen verrattuna. Tässä

¹ Alustavia käänössi Suomea koskevia tuloksia ovat esitelleet muun muassa Eskola ja Tommola (2000), Eskola (2000, 2001a, 2001b) Jantunen (2000, 2001a, 2001b), Kemppanen (2000a, 2000b, 2001), Mauranen (2000, 2001), Puurtinen (2001), Tirkkonen-Condit (2000, 2001) sekä Westerlund (2000, 2001).

esitetyt tutkimukset ja tulokset liittyvät käännoösuomen kuvausta käsitteleviin väitöskirjatoihimme. Vaikka esitykset tarkastelevatkin käännoöskieltä eri näkökulmista, nimittäin leksikaalisesta ja syntaktisesta, niillä on silti yhteisiä tekijöitä. Näiden kahden eri näkökulman yhdistäminen yhteen esitykseen ei ole sattumanvaraista: käännoöskielen on nimittäin oletettu olevan erilaista sekä syntaktisilta että leksikaalisilta ominaisuuksiltaan. Lisäksi lauserakenteiden ja sanaston kuvaukset eivät aina ole toisistaan irrallisia ilmiöitä, sillä esimerkiksi sanaston kontekstin kuvaus laajentaa näkökulman yhtä kielellistä yksikköä laajempaan leksikaalis-kieliopilliseen tarkasteluun. Seuraavaksi esittelemme tutkimusten taustalla olevia hypoteeseja sekä analyysien tavoitteita ja metodologiaa.

YHTEISET HYPOTEESIT JA TAVOITTEET

Edellisessä luvussa kuvatun teoriataustan lisäksi molempia tutkimuksia yhdistää hypoteesi käännoöskielelle ominaisista rakenteista ja frekvensseistä. Hypoteesi perustuu aiempiin huomioihin käännoöskielen yleisistä piirteistä: on havaittu, että käännetystä kielestä on löydettävissä muun muassa leksikaalisia ja syntaktisia frekvenssieroja, jotka näkyvät jonkin kieliaineksen yli- tai aliedustumisena kohdekielen vastaaviin aineksiin verrattuna (mm. Gellerstam 1996, Laviosa-Braithwaite 1996, Mauranen 2000). Esimerkiksi Mauranen on tutkinut käännettyjen akateemisten ja populaaritieteellisten tekstien leksikaalisia ketjuja ja havainnut, että niissä käytetään kohdekielille epätyypillisiä sanayhdistelmiä. Tässä artikkelissa esitellyille tutkimuksillemme on yhteistä myös hypoteesi käännoöskielen yksinkertaistumisesta, jota on englanninkielisen aineiston avulla tutkinut Laviosa-Braithwaite (1996). Tarkastellessaan sekä sanomalehtiä että kaunokirjallisuutta hän havaitsi lähdekielestä riippumatonta käännoöskielen yksinkertaistumista, joka ilmeni muun muassa käännoöskielen alhaisempana leksikaalisena tiheytenä (leksikaalisten sanojen määrän suhde kieliopillisten sanojen määrään), lyhyempinä virkkeinä sekä kielen yleisimpien sanojen suosimisena. Yksinkertaistuminen voi ilmetä siis sekä leksikaalisina että syntaktisina piirteinä. Käännoöskielen yksinkertaistumista on suomen kielen osalta tutkinut aiemmin Jantunen (2001a, 2002), joka tarkastelee ilmiötä synonyymisten astemääritteiden avulla; tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan tue hypoteesia käännoöskielen leksikaalisesta yksinkertaistumisesta. Nyt käsillä olevassa esityksessä analysoidaan käännoöskielen epätyypillisyyttä ja yksinkertaisuutta kahdesta hyvinkin erilaisesta näkökulmasta tarkoituksena antaa ilmiöistä monipuolinen kuva; lisäksi tavoitteena on myös tarkastella tutkittavien kielellisten ilmiöiden vaikutusta tutkimustuloksiin.

KAKSI ERI METODIA

Tutkimusten sisältämä analyysi on vertailevaa ja pitkälti kvantitatiivista, joskin myös kvalitatiivinen aspekti on läsnä numeerisen analyysin rinnalla. Molemmissa tapauksissa käännoösuomen kuvaus rakentuu vertailun varaan, mutta vertailumenetelmät ovat kuitenkin erilaiset. Ensimmäisessä tapauksessa käsitellään referatiivi- ja finaaliakenteen käytön määrällisiä ja laadullisia eroja alkuperäissuomessa ja suomennoksissa. Tässä yhteydessä vertailu tehdään alkukielisten sekä venäjistä ja englannista suomennettujen tekstien kesken. Oletettuja universaaleja tendenssejä tarkastellaan siis kahden yksilähdekielisen korpuksen avulla vertailemalla näitä toisiinsa ja alkuperäiskielen korpuksen. Koska aineis-

to sisältää tekstejä kahdesta eri lähdekielestä, pystytään tarkastelemaan lähdekielen vai-
kutusta infiniittisten rakenteiden käyttöön. Referatiivi- ja finaalityrakenteenanalyysissä pai-
nottuvat nimenomaan syntaksin tasolla ilmenevät käännöskielelle ominaiset frekvenssit.
Eri kielivarianttien vertailu tästä näkökulmasta on mielekästä, sillä infiniittisten rakentei-
den ja niitä vastaavien sivulauseiden väliseen valintaan vaikuttaa todennäköisesti se, onko
kyseessä kirjoittaminen suoraan suomeksi vai toisen kielen kautta. Tarkastelu kulkee sekä
paikallisella että abstraktimmalla universaalilla tasolla. Paikallisia lainalaisuuksia kartoit-
etaan tekemällä päätelmiä käännösten säännönmukaisuuksista rajatuista kielipareista (eng-
lanti–suomi, venäjä–suomi), ajanjaksosta (1990-luvun kirjallisuus) ja tekstilajista (kau-
nokirjalliset tekstit) käsin.

Toisessa tutkimuksessa kuvataan käännössuomea ja sen suhdetta alkuperäissuomeen
hyvin-astemäärityksen avulla. Siinä tarkastellaan edellisestä poiketen leksikaalista ilmiötä
ja yhden leksikaalisen yksikön kotekstin ominaispiirteitä. Metodologia on osittain erilai-
nen kuin edellä, sillä käännöskielen analysointi ja universaalihypoteesien testaus perus-
tuu erityyppiseen vertailuun. Ensiksikin alkuperäissuomea verrataan monilähdekielisen
korpuksen sisältämään käännössuomeen, ja tarkoituksena on selvittää, eroaako kaunokir-
jallisuuden käännössuomi alkuperäissuomesta. Toinen vertailu tapahtuu monilähdekieli-
sen korpuksen ja yksilähdekielisen korpuksen välillä. Tässä on tavoitteena tutkia yhden
lähdekielen (tai yhden kieliparin välisen käännösprosessin) aiheuttamaa vaikutusta koh-
dekieleen. Mikäli molemmista käännöskorpuksista saadut tulokset ovat samansuuntaisia,
voidaan tulosta pitää yleisesti käännöskieltä koskevana. Erisuuntaisten tulosten voidaan
taas tulkita osoittavan sitä, että yhdestä lähdekielestä käännetty kieli voi olla erilaista kuin
käännöskieli yleensä. Kahden tutkimuksen käsittely ja vertailu antaa mahdollisuuden
tutustua siihen metodologiseen kirjoon, joka korpuksiin pohjautuvassa käännöstutkimuk-
sessa ja käännöskielen tutkimuksessa vallitsee; esitys ei kuitenkaan pyri olemaan meto-
dologiselta esittelyltään kaikenkattava.

REFERATIIVI- JA FINAALIRAKENTEEN KäYTTÖ KääNNÖSSUOMESSA

Referatiivi- ja finaalityrakenteet edustavat tyyppinä sellaisia syntaktisia rakenteita, joiden
sijasta voidaan käyttää sivulauseetta. Lauseenvastikkeiden runsautta ja produktiivista käyt-
töä pidetään nimenomaan suomen kielelle ominaisena piirteinä, ja kielessämme onkin
erityisen paljon ilmaisukeinoja, jotka antavat mahdollisuuden saman asian ilmaisemiseen
joko finiitti- tai infiniittirakenteella. Seuraavassa esitellään tuloksia, jotka hahmottavat
suosituimmuuseroja referatiivi- ja finaalityrakenteen käytössä toisaalta suomennoksissa ja
toisaalta alkuperäissuomessa. Kiinnostuksen kohteena on siis ensisijaisesti se, miten ky-
seisten infiniittisten rakenteiden käyttöön vaikuttaa kääntäminen lingvistisenä prosessi-
na. Tulosten tulkinnassa ovat keskeisiä englannin, venäjän ja suomen väliset erot ja yhtä-
läisyydet, jotka ilmenevät systeemisinä piirteinä (se, mikä kielen järjestelmässä on mah-
dollista) ja toisaalta käyttötyypillisyytenä eli uusuksena (se, miten kieltä todellisuudessa
käytetään). Havaintojen tulkinnan kannalta kielten systeemisisissä piirteissä on oleellista
nimenomaan analysoitujen infiniittisten rakenteiden muodollinen vastineellisuus tai vas-
tineettomuus lähdekielissä. Muodollisessa vastaavuudessa ei ole kyse välttämättä täyd-

lisestä yhteneväisyydestä, vaan jonkin rakenteen syntaktisissa alatyypeissä saattaa toisessa kielessä olla enemmän rajoituksia kuin toisessa. Kyse on pikemminkin siitä, että jokin rakenne on tyypinä helposti tunnistettavissa muodolliseksi vastineeksi.

Tässä yhteydessä on hedelmällistä käsitellä nimenomaan referatiivi- ja finaaliirakenteen käyttöä, sillä ne osoittavat kielten systeemien ja sitä kautta kääntämisen kannalta eroja, joiden vuoksi niitä voi pitää jopa vastakkaisina ilmaisukeinoina. Referatiivirakenteelle ei ole olemassa englannissa ja venäjässä yksiselitteistä muodollista vastinetta, joka toimisi yhtä laajasti ja produktiivisesti finiittimuodon kanssa vaihtoehtoisena ilmauksena. Finaaliirakenteella sen sijaan on englannissa ja venäjässä selkeä, yksiselitteinen muodollinen vastine, jolle ei ole olemassa joustavaa finiittistä parafrasaa. Mainitut tekijät yhdistävät molemmissa kohdissa englantia ja venäjää, ja suomi vaikuttaa tässä mielessä varsin erilaiselta. Myöhemmin tulee kuitenkin ilmi myös tekijöitä, joissa englanti ja venäjä eroavat toisistaan; usein juuri nämä kielikohtaiset erot synnyttävät suomennoksiin lähdekielestä johtuvia eroja. Rakenteita analysoidaan seuraavassa vertailemalla kolmea kielivarianttia: alun perin suomeksi kirjoitettuja sekä venäjältä ja englannista suomennettuja tekstejä. Aineiston sanamäärä on yhteensä noin 1,9 miljoonaa, yli 600 000 sanaa kussakin osakorpuksessa. Kaikkiaan korpus käsittää 41 teosta.

REFERATIIVIRAKENNE

Referatiivirakenne on tyypillisesti korvattavissa faktan toteavalla (raportoivalla ja referoivalla) *että*-sivulauseella (esim. *näin, että hän tuli*) tai havaintoprosessia ilmaisevalla *kun*-lauseella (esim. *näin, kun hän tuli*), ja se esiintyy yleensä sanomista, ajattelemista, tietämistä ja havaitsemista ilmaisevien verbien yhteydessä. Hallitseva verbi voi olla myös jokin intransitiiviverbi, esimerkiksi *tuntua, kuulus, näkyä, näyttää* tai harvemmin *ilmetä, osoitautua, selvitä* tms. Tässä artikkelissa viittaamme referatiivirakenteella kuitenkin yksinomaan objektiasemaisiiin tapauksiin. VAN-muoto ilmaisee päättymätöntä, samanaikaista tai myöhempää toimintaa tai asiantilaa hallitsevan rakenteen osoittaman toiminnan ajankohtaan nähden. NEEN/TUN-muoto puolestaan ilmaisee aiempaa toimintaa tai asiointilaa.

Suomen referatiivirakenne on englantiin ja venäjään verrattuna ainutlaatuinen ja erityinen ilmaisutyyppi, ja sitä vastaa näissä kielissä useimmiten sivulause. Koska referatiivirakenteen toisaalta infiniittisiä ja toisaalta finiittisiä vastineita ei ole tiettävästi tutkittu kontrastiivisesti englannista ja venäjältä, on tässä kohtaa turvaututtava intuitiiviseen ja kielioppien tarjoamaan käsitykseen kyseisten kielten eroista. Oleellista on, että suomessa on referatiivirakenteen ja sitä vastaavan sivulauseen välillä varsin joustava valinnan mahdollisuus eikä rakenteen käytössä ole juurikaan aikaan, subjektiin tai verbiin liittyviä rajoituksia. Venäjässä ja englannissa puolestaan valinnan mahdollisuus sivulauseen ja infiniitin välillä on harvinainen. Esimerkiksi englannin *see*-verbi (kuten kaikki havaintoverbit) vaatii infiniittimuodon, mutta *know*-verbi puolestaan yhdistetään referoivaan ainekseen sivulauseella; venäjässä käytetään molemmissa tapauksissa finiittistä lausetta (esimerkit 1 ja 2).

(1)	a)	Näin Liisan <i>lukevan</i> kirjaa.	infiniitti	suomi
	b)	Näin, että Liisa lukee kirjaa.	finiitti	
		I saw Liisa <i>read/reading</i> a book.	infiniitti	englanti
		Ja videla, čto Liisa čitaet knigu.	finiitti	venäjä

▷

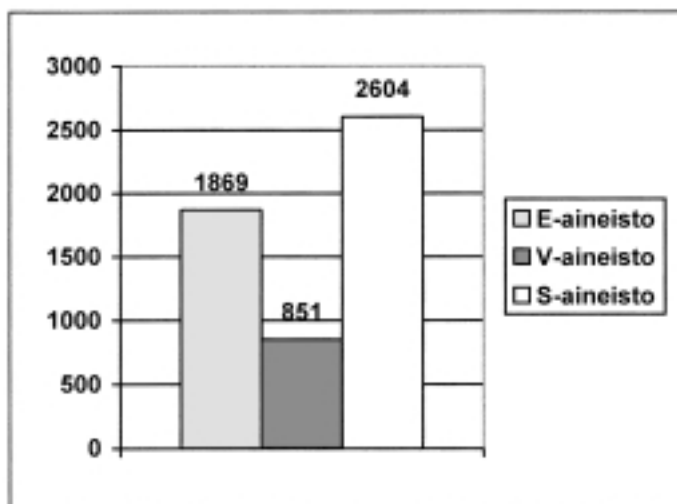
(2)	a)	Tiedän hänen <i>tulleen</i> .	infiniitti	suomi
	b)	Tiedän, että hän on tullut.	finiitti	
		I know (that) she has come. Ja znaju, čto ona pričla.	finiitti finiitti	englanti venäjä

Kuvio 1 osoittaa, että referatiivirakennetta käytetään molemmissa suomennetuissa tekstiaineistossa selvästi vähemmän kuin alkukielisissä teksteissä, mutta erityisen vahvaa aliedustus on venäjistä suomennetuissa teksteissä. Korpuksessa esiintyvien referatiivirakenteiden kokonaismäärästä (5 324) 35,1 % löytyy englannista suomennetuista teksteistä (myöhemmin E-aineisto), 16,0 % venäjistä suomennetuista teksteistä (V-aineisto) ja 48,9 % suoraan suomeksi kirjoitetuista teksteistä (S-aineisto). Se, että referatiivirakennetta ei hyödynnetä käännettäessä niin usein kuin suoraan suomeksi kirjoitettaessa, vaikuttaa ymmärrettävältä sitä taustaa vasten, ettei kyseisissä kielissä ole sen käyttöön johdattavaa infiniittistä stimulusta.

Rakenteen käytön tarkastelu aicasuhteiden näkökulmasta osoittaa mielenkiintoisia eroja venäjistä ja englannista suomennettujen tekstien välillä. Tämä näkyy selvästi kuvioista 2 ja 3.

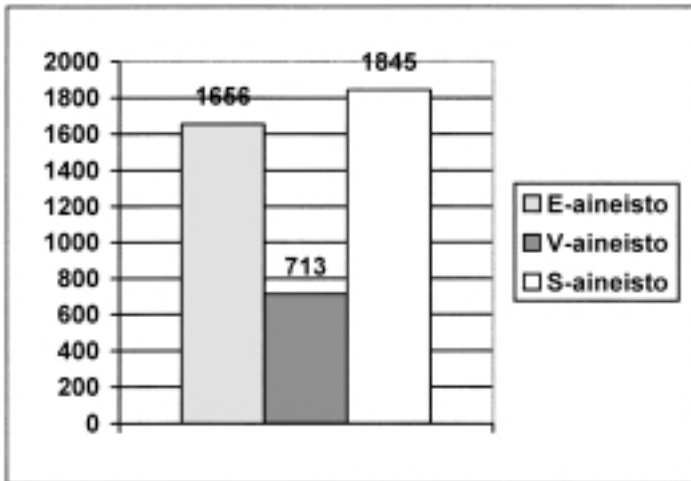
Luvut osoittavat, että venäjistä suomennetuissa teksteissä käytetään molempia referatiivirakenteen tyyppiä selvästi vähemmän kuin alkuperäissuomessa. Sen sijaan E-aineistossa ilmenevä aliedustus keskittyy lähinnä NEEN/TUN- rakenteeseen (esimerkki 3); erot VAN-rakenteen (esimerkki 4) frekvensseissä S-aineistoon verrattuna ovat vähäiset.

- (3) Kwan esitti niin paljon tyhmiä kysymyksiä että naapuruston lapset luulivat hänen *tulleen* Marsista. (E)²

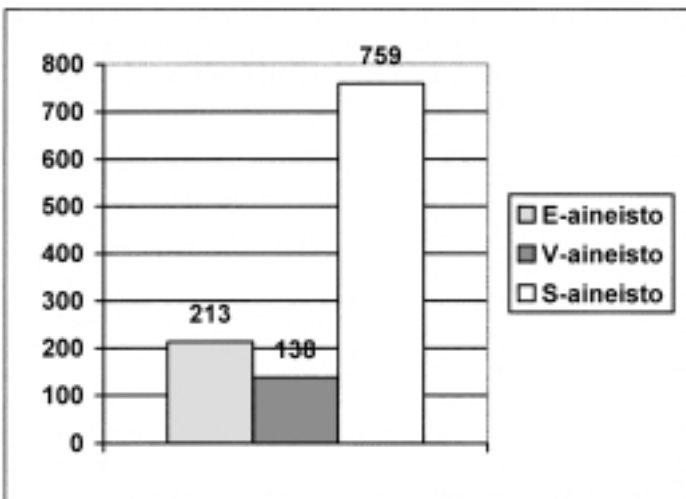

Kuvio 1. Referatiivirakenteen esiintymisfrekvenssit (E-aineisto = englannista suomennetut tekstit, V-aineisto = venäjistä suomennetut tekstit, S-aineisto = suoraan suomeksi kirjoitetut tekstit).

² Aineistosta poimittujen esimerkkien yhteydessä viitataan kirjaintunnuksella siihen, onko esimerkki peräisin alun perin suomeksi kirjoitetusta (S), englannista suomennetusta (E) vai venäjistä suomennetusta (V) teoksesta.

Kuvio 2. VAN-referatiivirakenteen esiintymisfrekvenssit.

Kuvio 3. NEEN/TUN-referatiivirakenteen esiintymisfrekvenssit.

- (4) Hän katsoi *edustavansa* järjestystä, panevansa asiat kuntoon – – (E)

Sen lisäksi, että referatiivirakennetta käytetään suomennoksissa vähemmän kuin alkuperäissuomessa, sitä käytetään niissä myös eri tavalla. Seuraavaksi käsitellään niitä suomennoksia erottavia piirteitä, jotka liittyvät referatiivirakenteen hallitseviin verbeihin. Hallitsevat verbilekseemit jaetaan tässä yhteydessä toisaalta havaintoverbeihin (esim. *aistia, haistaa, havaita, huomata, kuulla, tuntea*) ja toisaalta kommunikaatioverbeihin (esim. *huomauttaa, ilmoittaa, julistaa, korostaa, mainita, sanoa, todeta, tähdentää*). Muut verbit ovat lähinnä erilaisia kognitio- ja tunneverbejä, joita ei käsitellä tässä sen enempää.

Englannista suomennetuissa teksteissä suositaan havaintoverbejä VAN-rakenteen hallitsevana verbinä (esimerkit 5 ja 6 s. 192). Muihin kielivariantteihin verrattuna kysei-

▷

nen tyyppi on niissä sekä määrällisesti että suhteellisesti silmiinpistävän paljon käytetty: E-aineistossa yli kolmannes hallitsevista verbeistä on havaintoverbejä, kun taas V-aineistossa kyseisten verbien osuus on noin 19 % ja S-aineistossa noin 10 % (taulukko 1). Lähdekielten ero VAN-rakenteen frekvensseissä selittyy pitkälti juuri tämän tyyppin poikkeuksellisen runsaalla käytöllä englannista suomennetuissa teksteissä. Tyypillisimpiä yhdistelmiä E-aineistossa ovat *kuulla + puhuvan*, *kuulla + sanovan*, *nähdä + seisovan*, *nähdä + lähestyvän* ja *kuulla + huutavan*.

- (5) Olin *kuullut* hänen *puhuvan*. (E)
 (6) Nostin päätäni tyynyltä ja *näin* Billin *seisovan* ovella. (E)

E-aineisto N = 1 527		V-aineisto N = 634		S-aineisto N = 2 337	
f	%	f	%	f	%
521	34,2	123	19,4	236	10,1

Taulukko 1. Havaintoverbien yleisyys objektiasemaisten VAN-referatiivirakenteiden hallitsevissa lauseissa.

Venäjistä ja englannista suomennettuja tekstejä yhdistää se, että niissä käytetään alkukielisiin teksteihin verrattuna paljon vähemmän VAN- ja NEEN/TUN-referatiivirakenteita, jotka liittyvät kommunikaatioverbiin (esimerkit 7 ja 8). Hallitsevassa lauseessa on kommunikaatioverbi peräti noin 44 prosentissa kaikista alkuperäissuomen referatiivirakenteista; vastaava määrä suomennoksissa on vain hieman yli 10 % (taulukko 2). S-aineistossa tyypillisiä kombinaatioita ovat *sanoa + olevan*, *sanoa + oleva + possessiivisuffiksi*, *sanoa + haluava + possessiivisuffiksi* ja *sanoa + tuleva + possessiivisuffiksi*.

- (7) *Sanoin* lintujen *tulleen*. (S)
 (8) *Kerroin* isäni *olleen* paikallisessa vaneritehtaassa työnjohtajana. (S)

E-aineisto N = 1 527		V-aineisto N = 634		S-aineisto N = 2 337	
f	%	f	%	f	%
181	11,9	80	12,6	1 036	44,3

Taulukko 2. Kommunikaatioverbien yleisyys objektiasemaisten VAN- ja NEEN/TUN-referatiivirakenteiden hallitsevissa lauseissa.

Sekä havaintoverbien runsas käyttö englannista suomennettaessa että kommunikaatioverbien yleisyys alkuperäissuomessa ovat sopusoinnussa sen kanssa, miten kyseiset verbit käyttäytyvät infiniittisten rakenteiden yhteydessä lähdekielissä. Englannissa referoiva aines liitetään preesensissä havaintoverbiin tyypillisesti infiniittisellä verbimuodolla, venäjässä puolestaan sivulauseella. Kommunikaatioverbit saavat lähes poikkeuksetta venäjässä ja englannissa sivulauseen. Näyttää siis siltä, että kääntäjä on taipuvainen »unoh-

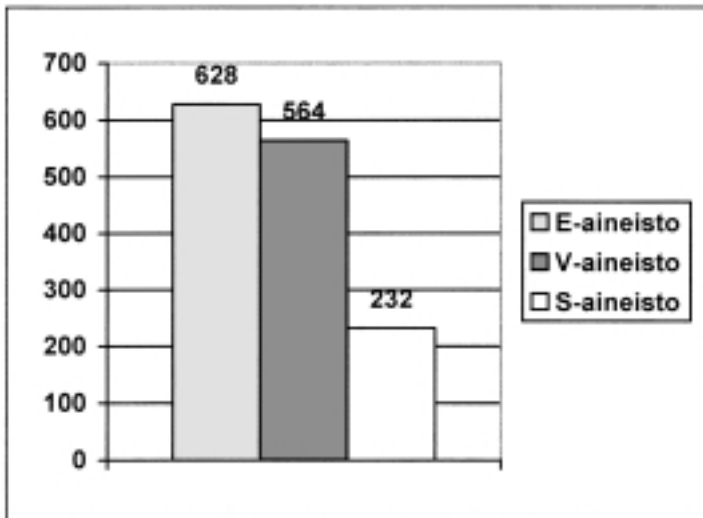
tamaan» kohdekielen tarjoaman ja mahdollistaman ilmaisevan silloin, kun lähdekieli ei ominaispiirteidensä vuoksi tarjoa sen käytölle stimulusta.

FINAALIRAKENNE

Finaalirakenne osoittaa hallitsevan verbin ilmaisevan toiminnan tarkoitusta sekä sitä, että toiminta tapahtuu myöhemmin kuin hallitsevan verbin ilmaiseva toiminta. Se edustaa tapausta, jolla on yksiselitteinen muotovastine sekä venäjässä että englannissa. Suomen kieli poikkeaa kuitenkin englannista ja venäjästä siinä, että finaalirakenteen ja sitä vastaavan finiittisen muodon välillä on produktiivinen valinta, kun taas englannissa ja venäjässä finaalisuutta ilmaistaan lähes poikkeuksetta nimenomaan infiniittisillä (englannin *to-* ja (venäjän) *čtoby-*rakenteilla (esimerkki 9).

(9)	a)	Kiirehdin <i>ehittäkseni</i> junaan.	infiniitti	suomi
	b)	Kiirehdin, jotta ehtisin junaan.	finiitti	
		I hurried (<i>in order</i>) to catch the train.	infiniitti	englanti
		Ja toropilas' <i>čtoby uspet'</i> na poezd.	infiniitti	venäjä

Finaalirakennetta käytetään vähemmän kuin referatiivirakennetta. Kuvio 4 esittää sen käytön taajuudet suomennoksissa ja alkuperäissuomessa.

Kuvio 4. Finaalirakenteen esiintymisfrekvenssit.

Luvut osoittavat jälleen huomattavia eroja tutkittujen kielivarianttien välillä. Tendenssi on kuitenkin päinvastainen kuin referatiivirakenteen kohdalla: alkuperäissuomessa finaalirakennetta käytetään yli puolet vähemmän kuin suomennoksissa. Korpuksen kaikista finaalirakenteista (1 424) 44,1 % on E-aineistossa, 39,6 % V-aineistossa ja 16,3 % S-aineistossa. Saattaa olla, että englannin ja venäjän infinitiivimuodot toimivat ikään kuin stimulusena suomennettaessa ja aiheuttavat sen, että finaalirakennetta käytetään enemmän kuin alkuperäissuomessa. Tätä ajattelua tukee muun muassa se, että Quirkin ym. (1972:

753) mukaan englannissa käytetään tarkoituksen ilmaisemiseen huomattavasti enemmän infiniitti- kuin finiittirakenteita. Vastaavasti Nousiaisen (1982) tekemän selvityksen mukaan reilusti yli 90 % suomen finaalityrakennetta vastaavista käännösvastineista on englannissa finaalityaisia *to*-rakenteita; näin yksiselitteistä käännösvastinetta ei muilla infiniittirakenteilla ole.

Vaikka finaalityrakenteen päämerkitys on ilmaista tarkoitusta, sillä on muitakin tehtäviä. Sen käytössä voidaan erottaa kolme (osittain päällekkäistä) käyttötapaa: ensisijaisesti tavoitteellisen (*'x toimii/ei toimi tarkoituksenaan/päämääränään tehdä y'*) (esimerkki 10) ja ei-tavoitteellisen toiminnan (*'x toimii/ei toimi, jotta edellytykset y:n toteutumiselle olisivat mahdolliset'*) (esimerkki 11) sekä myöhemmyyden (esimerkki 12) ilmaisu.

- (10) Sähkömiehet olivat irrottaneet seinäpaneeleja ikkunoiden ympäriltä *päästäkseen* käsiksi seinien sisällä oleviin jakorasioihin. (E)
- (11) Joskus sitä kai tarvitsee rakkautta *päästäkseen* elämässään eteenpäin. (S)
- (12) Välillä keskustelu loppui *alkaakseen* sitten taas uudelleen. (V)

Kun tarkastellaan korpuksen finaalityrakenteita siltä kannalta, mikä funktio on niissä ensisijainen, havaitaan, että merkittäviä funktionaalisia eroja suomennosten ja alkukielisten tekstien välillä ei ole. Näin ollen finaalityrakenteen käyttö ylikorostuu suomennettaessa tasaisesti kaikissa käyttötarkoituksissaan. Käännöskielestä löytyy kuitenkin kiintoisia piirteitä joidenkin finaalityrakenteiden alatyypin käytössä. Näistä selvin on *liian/liikaa/tarpeeksi/kyllin* + adj./adv. + finaalityrakenteen -konstruktioiden yleisyys suomennoksissa, etenkin englannista suomennetuissa teksteissä (esimerkit 13 ja 14). Niitä voidaan pitää yhtenä ei-tavoitteellista toimintaa ilmaisevan finaalityrakenteen alatyypinä, ja niiden osuudet kaikista ei-tavoitteellisista tapauksista ovat E-aineistossa 34,4 %, V-aineistossa 19,6 % ja S-aineistossa 13,3 %. Tämä saattaa johtua siitä, että englannissa käytetään finaalityria infiniityviä astemääritteiden yhteydessä varsin runsaasti (ks. Quirk ja Greenbaum 1973: 334). Tällaista tulkintaa tukee myös Puurtisen (2001) havainto, että englannin finaalityria infiniityvin toinen vastine, suomen finiityttinen *jotta*-lause (esim. *On liian pimeää, jotta hän voisi kävellä turvallisesti – It is too dark for him to walk safely*) on ylikorostunut englannista suomennetuissa lastenkirjoissa.

- (13) Äiti sanoi, että voisin tavata siellä kaikenlaisia ihmisiä, kunhan nämä vain olivat olleet tarpeeksi kilttejä *päästäkseen* taivaaseen. (E)
- (14) Ja miten Herman Petrovits, joka oli liian pitkä *mahtuakseen* syvennykseen, poistui talosta? (V)

YHTEENVETO

Tulokset osoittavat, että kääntäminen vaikuttaa infiniityttisten rakenteiden käyttötaajuuksiin ja käyttötapoihin. Molemmista kielistä suomennettaessa aliedustuu referatiivirakenne, joka on suomen kielessä ainutlaatuinen syntaktinen rakenne tutkittuihin lähdekieliin verrattuna. Finaalityrakenteen käyttö taas yliedustuu lähes yhtä vahvasti lähdekielestä riippumatta. Kyseessä onkin ilmaus, jolle on olemassa selvä infiniityttinen muotovastine sekä englannissa että venäjässä. Käännettäessä on kysymys kaksikielisestä tilanteesta, jossa vaikuttavat eri ehdot ja rajoitukset kuin silloin, kun toimitaan vain yhdellä kielellä. Nämä ehdot näyttäisivät vaikuttavan niin, että silloin, kun lähdekielen systeemissä on olemassa

yksi mahdollisuus ja kohdekielen systeemissä useampi, käännöksiin on taipuvainen tulemaan lähdekielen kaltainen valinta (jolloin kohdekielen omat ainekset ovat taipuvaisia unohtumaan). Rakenteen systeeminen mahdollisuus on edellytys sen esiintymiseen teksteissä, mutta usuaalinen tyypillisuus on nimenomaan se, joka lähdetekstissä on läsnä ja toimii stimuluksena. Tulokset tukevat jo aiemmin esitettyjä ajatuksia kohdekielen uniikkien tai »omien» aineiden aliedustumisesta käännöksissä (Tirkkonen-Condit 2000, 2001, Mauranen 2000). Analyysin pohjalta voidaan muotoilla seuraava entistä tarkempi hypoteesi: käännöksissä aliedustuvat kohdekielelle tunnusomaiset, uniikit lingvistiset ainekset ja yliedustuvat sellaiset ainekset, joilla on lähdekielellä selkeä, yksiselitteinen ja frekventti vastine, joka toimii ikään kuin stimuluksena lähdetekstissä.

ASTEMÄÄRITE HYVIN — OSOITUS LEKSIKAALISESTA EPÄTYYPILLISYYDESTÄ?

Myös seuraavaksi esiteltävä tutkimus perustuu kolmeen osakorpukseen: alkuperäissuomen sekä moni- ja yksilähdekieliseen korpukseen. Korpusten sanamäärä vaihtelee 800 000 ja miljoonan sanan välillä, kokonaissanamäärä on noin 2,9 miljoonaa. Monilähdekielisessä korpuksessa on käännöksiä kaikkiaan kymmenestä kielestä: englannista, espanjasta, hollannista, norjasta, ranskasta, ruotsista, saksasta, unkarista, venäjältä ja virosta. Yksilähdekielisen korpuksen lähdekieleksi on valittu englanti, koska se on merkittävin suomenostosten lähdekieli: vuonna 1999 peräti 69 prosenttia kaikesta käännöskirjallisuudesta on käännetty englannista, ja englannin osuus näyttää yhä kasvavan (Minkkinen 2001). Teoksia on aineistossa yhteensä 50.

Tarkastelun kohteeksi valittu adverbi *hyvin* kuuluu laajaan astemääritteiden ryhmään³. Kyseinen sanaryhmä on mielenkiintoinen käännöskielen ominaispiirteiden tutkimuksen kannalta siksi, että astemääritteiden kombinaatiomahdollisuudet ovat monenkirjavat ja mahdollisia käännössuomen erilaisia rakenteita on vaikea ennustaa; *hyvin* on tässä valittu tutkimuskohteeksi, koska se on varsin yleinen astemäärite. Astemääritteet ovat etumääritteitä, jotka määrittävät pääasiassa adjektiiveja (*melko ikävä*) ja adverbeja (*kamalan nopeasti*), mutta myös kvanttoireita (*Löysimme erittäin paljon mustikoita*) (Hakulinen ja Karlsson 1979: 83–84; Vilkkuna 1996: 207–209). Lisäksi astemääritteitä käytetään myös adpositiolmauksia määrittämässä: *Talo sijaitsee hyvin lähellä merta*. Astemääritteiden tehtävänä on ilmaista jonkin ominaisuuden astetta, edellä esimerkiksi ikävyyden ja mustikoiden paljouden astetta. *Hyvin* kuuluu niin sanottuihin vahventajiin, joiden tehtävänä on ilmaista ominaisuuden asteen korkeaa määrää; muita astemääriteryhmiä ovat muun muassa lieventäjät (esimerkiksi *melko*) ja suurinta mahdollista astetta ilmoittavat astemääritteet, kuten *aivan* ja *täysin*.

Erityisesti opaakkien leksikaalistuneiden astemääritteiden (kuten *hyvin*, *kovin*, *oikein*) yhdistymismahdollisuudet ovat moninaiset, sillä niiden kombinaatioita eivät säätele kvantitatiiviset merkityspiirteet — näinhän voi olla tilanne esimerkiksi semanttisesti läpinä-

³ Astemääritteitä on eri yhteyksissä nimitetty myös toisin. Ahlman (1933) käyttää ryhmästä nimitystä intenteettiadverbit, Hakulinen ja Karlsson (1979) puolestaan ehdottavat ryhmää omaksi syntaktisesti perusteluksi sanaluokakseen, ad-adjektiiveiksi. Ryhmän nimeämisestä ja luokittelun ongelmista tarkemmin ks. Orpana (1988).

kyvillä adjektiivien *n*-muodoilla, joiden kombinoituminen voi olla rajallista; tästä esimerkkinä vaikkapa määrittysuhde *tahrattoman puhdas* (Orpana 1988: 155, 170). Koska leksikaalistuneiden astemääritteiden, eli varsinaisten intensiteettiadverbien, yhdistymismahdollisuudet (relatiiviseen) pääsanaansa ovat monenkirjavat, on myös vaihtoehtoisten pääsanojen määrä hyvin suuri. Tällöin voi yleisimpien kombinaatioiden hahmottaminen olla vaikeaa ilman laajaa tekstimateriaalia, vaikka intuitio poimisiikin mahdollisuuksien joukosta hyviä kandidaatteja. Tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen on kysymys, ovatko alkuperäissuomen ja käännoosuomen kombinaatiot erilaisia. Käännoosuomea ja sen mahdollista omaleimaisuutta kuvataan seuraavassa *hyvin*-määritteen ja sille ominaisten rakenneiden avulla tilastollisin menetelmin. Tekstiympäristön osalta analyysi kohdistuu tässä yhteydessä pelkästään määritteen oikeanpuoleiseen lähimpään kotekstiin eli määritteen pääsanoihin. Tällä hetkellä ei ole tutkimustietoa siitä, missä suhteessa jäljempänä kuvatut sanaluokat esiintyvät astemääritteiden pääsanoina ja millaisia yleisimmät pääsanat yleensäkin ovat.

Hyvin on yksi yleisimmistä astemääritteistä kielessämme, ja vahventajista se on yleisin ainakin kaunokirjallisissa teksteissä (Saukkonen ym. 1979⁴; kirjoittajan omaan tutkimuskorpukseen perustuvat frekvenssit). Tutkimuksen osakorpuksissa *hyvin* esiintyy seuraavan taulukon mukaisesti:

	Todelliset esiintymät	Suhteellinen frekvenssi (f / 100 000 sanaa)
Alkuperäissuomi	352	35,7
Käännoosuomi, monilähdekielinen korpus	709	65,9
Käännoosuomi, yksilähdekielinen korpus	555	69,7

Taulukko 3. *Hyvin*-astemääritteen todelliset ja suhteelliset frekvenssit aineistossa.

Taulukosta voi havaita, että *hyvin* esiintyy alkuperäissuomessa liki 36 kertaa sataa tuhatta sanaa kohti. Käännoosuomessa tilanne on sen sijaan toisenlainen: sekä monilähdekielisessä (myöhemmin MLK) että pelkästään englannista suomennettuja tekstejä sisältävässä yksilähdekielisessä korpuksessa (YLK) suhteellinen osuus on lähes kaksinkertainen alkuperäissuomeen verrattuna. Aineiston perusteella *hyvin* on siis selvästi yleisempi käännoosuomessa kuin kotimaisessa kaunokirjallisuudessa; käännooskielessä *hyvin* ylliedustuu

⁴ On kuitenkin huomattava, että Suomen kielen taajuussanastossa esimerkiksi *hyvin*-adverbiksi on laskettu sekä intensifikaatiota ilmoittava käyttö että myös adverbien käyttö materiaalisena adverbina tekemisen tapaa ilmoittamassa (*Tyttö laulaa hyvin*). Näin ollen taajuussanaston perusteella voi antaa vain summittaisia kuvauksia astemääritteiden käytöstä, tarkempi analyysi vaatii oman tutkimuksensa.

alkuperäissuomeen verrattuna. Koska molemmista käännskorpuksista saadut suhteelliset frekvenssit ovat selvästi suurempia kuin alkuperäissuomen korpuksen frekvenssit, voidaan epätyypillistä frekvenssiä pitää yleisesti suomennoksia koskevana; yksittäisellä lähdekielellä, tässä tapauksessa englannilla, ei näytä olevan vaikutusta astemäärätteen lukumäärään.

HYVIN-ASTEMÄÄRITTEEN KIELIOPILLISET JA LEKSIKAALISET KOMBINAATIOT

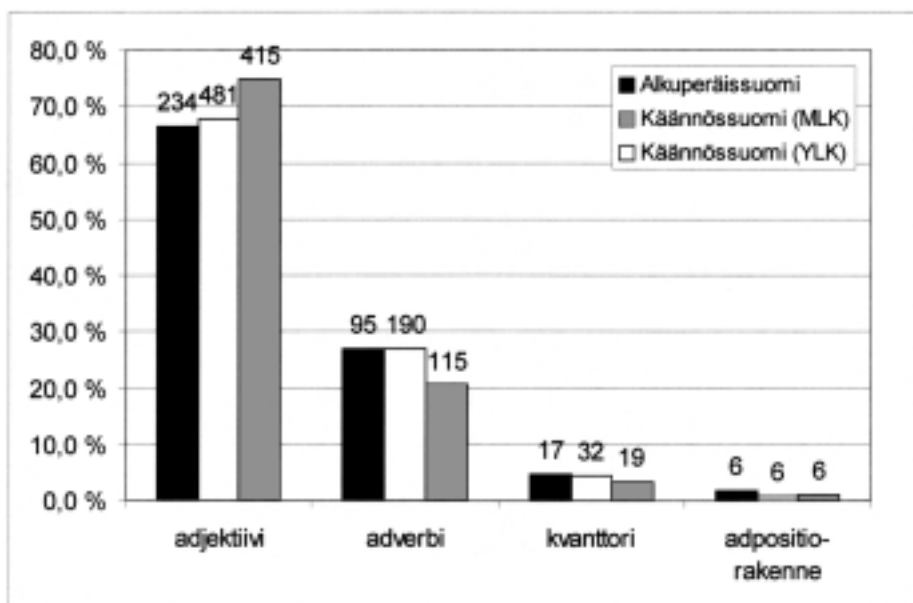
Jos käännsuomesta voidaan osoittaa *hyvin*-määrätteen käytössä käännskielelle ominaisia frekvenssejä, voiko määrätteen käyttö käännsissä tuoda esiin myös käännsille ominaisia rakenteita? Tämän tutkimiseksi tarkastellaan seuraavassa määrätteen oikeanpuoleisia vieruskolligaaatteja ja -kollokaatteja. Kolligaaatiolla tarkoitetaan yksittäisen sanan (lekseemin) ja jonkin kontekstissa olevan kielioppikategorian muodostamaa suhdetta tai sanan suhdetta lauseasemaan. Kollokaatio taas on sanan ja sen kollokaattien eli kontekstissa esiintyvien sanojen muodostama yhdistelmä. Yleensä kollokaationa pidetään toistuvaa rakennetta, ja se voidaan todeta esimerkiksi tilastollisten merkitsevyydestien avulla. (Kolligaaatiosta ja kollokaatiosta ks. mm. Hoey 1998, Sinclair 1991, 1998; suomen osalta myös Jantunen 2001c.)

Koska astemääritteet määrittävät adjektiiveja, adverbjeja, kvanttoireita ja adpositioilmauksia, on selvää, että niiden oikeanpuoleiset lähimmät sanaluokkakolligaaatit ovat juuri näiden luokkien ilmauksia⁵. Missä suhteissa nämä sanaluokkakolligaaatit sitten esiintyvät *hyvin*-astemäärätteen oikeanpuoleisina vieruskolligaaatteina? Tämä selviää seuraavan sivun kuvioista 5, jossa on esitetty kolligaaattien suhteelliset osuudet kaikissa osakorpuksissa.

Kuvioista 5 voi havaita ensinnäkin sen, että adjektiivien osuus *hyvin*-astemäärätteen kolligaaattina on selvästi suurin: se on kaikissa osakorpuksissa yli 60 %. Vastaavasti kvanttoireiden ja etenkin adpositiorakenteiden osuus on hyvin pieni, ja adverbien osuus jää alle 30 prosentin. Kun eri kielivarianteista saatuja lukuja verrataan keskenään, kahden pienimmän kolligaaattiryhmän välillä ei näytä olevan eroja: adpositiorakenteita on kussakin osakorpuksessa alle yksi prosentti ja kvanttoireitakin vain vajaat viisi prosenttia. Sen sijaan adjektiivien ja adverbien osuuksissa näyttää olevan eroa, mutta kuitenkin siten, että suhdero tulee ilmi vain verrattaessa englannista käännettyä kieltä muihin kielivariantteihin, sillä alkuperäissuomen ja monilähdekielisessä korpuksessa olevan käännsuomen välinen ero on vain vähäinen. Aineisto osoittaa siis sen, että *hyvin*-määritettä käytetään yhdenveroisesti alkuperäissuomessa ja käännsuomessa, mutta käännsksen lähdekielellä saattaa olla vaikutusta rakenteiden osuuksiin, koska englannista suomennettu kaunokirjallisuus poikkeaa muusta käännsuomesta. Käännskielisten osakorpusten adjektiivijä adverbikolligaaattien suhteellisten osuuksien erot ovat tilastollisesti merkitseviä⁶.

⁵ Hakulisen ja Karlssonin (1988:) mukaan on epäselvää, määrittääkö astemääräite koko adpositiorakennetta [*aivan [ilman apua]*] vai pelkästään adpositiota [*hyvin lähellä] kuolemaa*]. Postpositioiden osalta tällaista tulkintavaihtoehtoa ei liene: postposition sisältävässä ilmauksessa astemääräite määrittäneee koko rakennetta (*Mies istui] [aivan [selkäni takana]*). Tässä analyysissä on kokonaiset adpositiorakenteet laskettu yhdeksi kolligaaattiryhmäksi sanaluokkien rinnalle.

⁶ Riippumattomien otosten z-testin mukaan tilastollista merkitsevyyttä osoittavat arvot ovat monilähdekielisen ja yksilähdekielisen korpuksen välillä $z = -2,6925909$, $p < 0,01$ (adjektiivit) ja $z = 2,5061963$, $p < 0,05$ (adverbit).

Kuvio 5. Oikeanpuoleisten kolligaattien osuudet osakorpuksittain.

Seuraavaksi siirretään tarkastelu kolligaatioita vähemmän abstraktille tasolle eli niihin yksittäisiin sanoihin, joita oikeanpuoleisessa kontekstissa esiintyy — siis kollokaatteihin. Kollokaatteja poimittaessa on pyritty välttämään yhden kielenkäyttäjän idiosynkrasian vaikutusta siten, että kollokaatiksi on laskettu a) vain viisi kertaa tai sitä useammin esiintyvät lekseemit⁷ ja b) lekseemit, jotka esiintyvät vähintään kahden eri kielenkäyttäjän tekstissä. Näin toimien mukaan eivät ole valikoituneet sellaiset kollokaatiot, jotka ovat erittäin harvinaisia tai tyypillisiä vain yhdelle kirjoittajalle tai kääntäjälle. *Hyvin*-astemäärityksen kollokaatit ovat lukumäärältään osakorpuksittain seuraavat (vajaaparadigmaiset adverbit on laskettu yhdeksi lekseemiksi ja tässä merkitty tähdellä):

Alkuperäissuomi

adjektiivit: *väsynyt* (7); *pieni, vanha* (6); *kaunis* (5)

adverbit: *hitaasti* (8); *hiljaa, pian* (5)

kvanttorit: *vähän* (7); *paljon* (5)

Käännössuomi (MLK)

adjektiivit: *tärkeä* (15); *nuori* (12); *vaikea* (11); *pieni* (8); *erikoinen, kaunis, vaarallinen, yksinkertainen* (7); *lyhyt* (6); *suuri, tyytyväinen, vakava, ylpeä* (5)

adverbit: *pian* (9); *harvoin, kauas**, *selvästi* (8); *lähellä**, *nopeasti* (7); *hitaasti, vakavasti, varhain, varovasti* (6)

kvanttorit: *vähän* (14); *paljon* (10)

⁷ Vain vähintään viisi kertaa esiintyvät kollokaatit voivat osoittautua myöhemmin käytettävän t-testin mukaan tilastollisesti merkitseviksi.

Käännössuomi (YLK)

adjektiivit: *kaunis, pitkä, surullinen* (10); *pieni* (9); *paha, vaikea, yksinkertainen* (8); *kummallinen, nuori, onnellinen, väsynyt* (7); *kylmä, tärkeä, ylpeä* (6); *kalpea, siisti, vanha* (5)
 adverbbit: *hitaasti, hyvin, pian* (7)
 kvanttorit: *vähän* (7); *paljon* (5)

Luettelosta on helposti huomattavissa, että alkuperäissuomessa kollokaattien määrä on selvästi pienempi kuin muissa kielivarianteissa. Tämä johtuu kuitenkin paljolti siitä, että alkuperäissuomessa itse astemääritteenkin määrä on pienempi, vain 352 esiintymää koko korpuksessa. Kollokaattien lukumäärä- ja osittain myös laatueroja onkin vaikea verrata, koska sanan esiintymät ovat korpuksissa selvästi erilaiset. Aineiston perusteella voidaan kuitenkin todeta, että *hyvin* näyttää saavan eri kielivarianteissa osittain erilaisia kollokaatteja: adjektiiveista vain *kaunis* ja *pieni*, adverbista *hitaasti* ja *pian* sekä kvanttoreista *paljon* ja *vähän* ovat sellaisia, jotka esiintyvät kaikissa osakorpuksissa *hyvin*-astemääritteen pääsanoina. Ne ovat useimmiten myös tavallisimpien kollokaattien joukossa. *Nuori, tärkeä, yksinkertainen* ja *ylpeä* taas ovat sellaisia kollokaatteja, jotka löytyvät molemmista käännöskorpuksista mutta joita ei alun perin suomeksi kirjoitetun kaunokirjallisuuden korpuksista löydy ollenkaan taajaan esiintyvien kollokaattien joukosta. Tällä perusteella näiden sanojen yhteisesiintymiä *hyvin*-astemääritteen kanssa voi pitää tässä aineistossa epätyypillisinä, mutta ei tietenkään mahdottomina kohdekielen systeemille. Tulosta voidaan ennemminkin pitää todisteena siitä, että alkuperäis- ja käännössuomen tavallisimmat kollokaatiot ovat erilaisia.

Tilastollisten merkitsevyydestien avulla voidaan kuitenkin tutkia, millaiset kombinaatiot ovat toisaalta alkuperäis- ja toisaalta käännössuomelle tunnusomaisia. Tämä on tarpeen erityisesti siksi, että yllä esitetyt kollokaatit esiintyvät harvakseltaan eikä niiden merkitsevyyttä pysty päättelemään frekvenssien perusteella. Seuraavan sivun taulukkoon 4 on listattu kymmenen tilastollisesti merkitsevintä kollokaattia kustakin osakorpuksista kahden merkitsevyydestin perusteella. Tilastollisen merkitsevyyden laskemisessa on käytetty t-testiä ja Mutual Information (MI) -testiä, jotka molemmat vertaavat kollokaatioiden todellista esiintymisfrekvenssiä todennäköisyyteen, jolla niiden pitäisi korpuksessa esiintyä⁸. Tilastollisesti merkitseviä ovat kollokaatiot, jotka esiintyvät korpuksessa vähintään viisi kertaa. Analyysissa kumpikin testi on antanut oman järjestyksensä kollokaatioiden merkitsevyydelle, minkä jälkeen kollokaatit on valittu molemmista testeistä saadun yhteisen yhteenlasketun järjestysluvun perusteella.

Tilastollinen merkitsevyysslaskenta vahvistaa jo aiemmin kolligaatioanalyysissa saatuja tuloksia: englannista käännettyissä teksteissä on pääsanana enemmän adjektiiveja ja vähemmän adverbjeja kuin muissa osakorpuksien teksteissä. Kollokaatioanalyysissa tilanne on hyvin selvä, sillä kymmenestä merkitsevimmästä kollokaatista yhdeksän on adjektiiveja. Alkuperäis- ja käännössuomen adjektiivikollokaattien määrä on pienempi. Kollokaattien sanaluokkia tarkasteltaessa on vielä huomattava, että alkuperäissuomessa kvant-

⁸ Stubbsin (1995) ja Barnbrookin (1996) mukaan jokaisella kollokaatioiden merkitsevyyttä kuvaavalla testillä on omat heikkoutensa. Barnbrook (mts. 101) suosittaaakin mahdollisimman runsaan informaation keräämistä merkitsevyyttä laskettaessa; Stubbs (mts. 40–41) on esittänyt kahden eri testin mallia, jota on tässä yhteydessä osittain sovellettu.

Alkuperäissuomi	Käännössuomi (MLK)	Käännössuomi (YLK)
väsynyt	tärkeä	yksinkertainen
hitaasti	harvoin	surullinen
hiljaa	erikoinen	väsynyt
vähän	yksinkertainen	kummallinen
pian	selvästi	kaunis
vanha	vaikea	vaikea
kaunis	varhain	onnellinen
pieni	lähellä*	hitaasti
paljon	varovasti	paha
	vaarallinen	pitkä

Taulukko 4. Kymmenen tilastollisesti merkitsevintä kollokaattia osakorpuk-sittain merkitsevyyssjestyksessä (alkuperäissuomessa tilastollisesti merkit-seviä kollokaatteja on vain 9).

torit (*vähän* ja *paljon*) ovat kymmenen merkitsevimmän kollokaatin joukossa, kun taas muissa kielivarianteissa kvanttorit eivät ole näin merkitseviä.

Taulukosta 4 on helppo huomata, että *hyvin*-astemääritteen kollokaatit ovat jokseen-kin erilaisia kielivarianteittain. Esimerkiksi sellaiset kombinaatiot kuin *hyvin paljon*, *hy-
vin vähän* ja *hyvin hiljaa* ovat vain alkuperäissuomessa merkitsevimpien kollokaatioiden
joukossa, *hyvin surullinen* ja *hyvin kummallinen* puolestaan vain englannista suomenne-
tuissa. Molemmissa käännössuomen korpuksissa esiintyviä mutta alkuperäissuomelle vie-
raita ovat taas *hyvin yksinkertainen* ja *hyvin vaikea*. Huomionarvoista on, että englannista
suomennetuilla teksteillä ja alun perin suomeksi kirjoitetuilla teksteillä on kolme yhteistä
kollokaatioita: *hyvin väsynyt*, *hyvin hitaasti* ja *hyvin kaunis*. Tähän verrattuna on mielen-
kiintoista, että monilähdekielinen korpus ja alkuperäissuomen korpus eivät saa yhtäkään
samaa kollokaatiota merkitsevimpien joukkoon. On kuitenkin muistettava, että tilastolli-
nen merkitsevyys kertoo sanan ja kollokaatin tilastollisesta suhteesta; se ei kerro, mitkä
yhdistelmät ovat todellisia tai mahdollisia. Esimerkiksi kollokaatio *hyvin paljon* on tilas-
tollisesti merkitsevä kollokaatio alkuperäissuomessa, mutta englannista suomennetuissa
teksteissä se ei osoittaudu tilastollisesti merkitseväksi, vaikka se esiintyykin niissä yhtä
usein. Tämä johtuu siitä, että *paljon* on niin taajaan esiintyvä koko englannista suomen-
nettujen tekstien korpuksessa, että se ei kollokoi tilastollisesti merkitsevästi *hyvin*-aste-
määritteen kanssa. Paras tulos kollokaatioanalyysissä saataneenkin silloin, kun tarkastel-
laan, millaiset kollokaatiot ovat taajaan esiintyviä ja millaiset tilastollisesti merkitseviä.
Testien antamaa tietoa merkitsevyydestä tulee tarkastella sen valossa, mitä aineistot pal-
jastavat kielen käytänteistä.

Tilastollisten merkitsevyydestien lisäksi voimme vielä tarkastella taajimmin esiinty-
vien kollokaattien osuutta kaikista *hyvin*-astemääritteen kollokaateista. Kun laskemme yh-
teen vähintään viisi kertaa esiintyvien kollokaatioiden todellisen lukumäärän kussakin osa-
korpuksessa ja suhteutamme lukumäärän kaikkiin kollokaatioihin, saamme tietää, millai-
sen osuuden frekventisti esiintyvät kollokaatiot muodostavat kaikista kombinaatioista.

Taulukosta 5 voi havaita, että frekventtien, vähintään viisi kertaa esiintyvien kollo-
kaatioiden osuus kaikista *hyvin*-astemääritteen kollokaatioista on selvästi pienempi
alkuperäissuomessa kuin molemmissa käännössuomen korpuksissa. Molempien käännös-
suomen korpusten tulokset taas ovat liki samat, mikä osoittaa, että käännösten lähdekie-
lellä ei ole vaikutusta frekventtien kollokaatioiden osuuteen. Alkuperäissuomen ja kään-

Alkuperäissuomi N = 352		Käännössuomi (MLK) N = 709		Käännössuomi (YLK) N = 555	
f	%	f	%	f	%
54	15,3	200	28,2	157	28,3

Taulukko 5. Vähintään viisi kertaa esiintyvien kollokaatioiden osuus kaikista kollokaatioista.

nössuomen osuuksien ero on tilastollisesti merkitsevä⁹. Koska taajimmin esiintyvien kollokaatioiden osuus on suurempi käännössuomessa, jää harvoin esiintyvien kollokaatioiden määrä tässä kielivariantissa alkuperäissuomea pienemmäksi. Siten frekventtien kollokaatioiden yleisyyttä käännössuomessa voidaan tämän astemäärityksen osalta pitää merkkinä leksikaalisten kombinaatioiden yksinkertaistumisesta käännössuomessa. Tulos on osittain vastakkainen verrattuna Maurasen (2000) aiemmin saamiin tuloksiin: Maurasen (mts. 137) mukaan käännöskielessä on enemmän leksikaalisten kombinaatioiden variaatiota kuin alkuperäiskielessä. Tässä tutkimuksessa kuitenkin taajimmin esiintyvät yhdistelmät kattavat käännöksissä suuren osan kaikista yhdistelmistä, mikä ilmentää variaation vähäisempää mahdollisuutta juuri käännössuomessa. Molemmat tutkimukset tukevat kuitenkin hypoteesia käännöskielen erilaisista rakenteista alkuperäiskieleen verrattuna. Tulosten osittainen erilaisuus saattaa johtua siitä, että tutkimuksissa on tarkasteltu eri tekstilajeja ja erilaisia kielellisiä yksiköitä (Maurasella konnektorit ja verbit akateemisessa ja populaaritieteellisessä kirjallisuudessa).

YHTEENVETO

Astemäärityksen *hyvin* käsittely toi esiin seuraavia tuloksia: Ensinnäkin astemääritystä esiintyi käännöskielessä huomattavasti useammin kuin alkuperäissuomessa. Toiseksi sanan suhde kieliopillisiin kategorioihin on suhteellisen jähmeä muuttumaan, sillä astemäärityksen kolligaatit olivat samat kaikissa kielivarianteissa. Niiden osuudet olivat samat myös käännöskielessä ja alkuperäiskielessä. Osoittautui kuitenkin, että lähdekielellä voi olla vaikutusta kolligaattien suhteelliseen osuuteen, mikä näkyi erilaisina osuuksina yksilähdekielellisessä korpuksessa. Astemäärityksen leksikaaliset kombinaatit osoittautuivat kahden testin valossa erilaisiksi kaikissa eri osakorpuksissa. Tämä osoittaa toisaalta käännetyt kielen erilaisuutta suhteessa alkuperäiskieleen ja toisaalta lähdekielen mahdollista vaikutusta kohdekieleen. Lopuksi osoittautui, että astemäärityksen yhdistelmät taajimmin esiintyvien kollokaattien kanssa yliedustuivat käännössuomessa alkuperäissuomeen verrattuna, eikä lähdekieli aiheuttanut tässä vaihtelua.

UNIVERSAALEJA PIIRTEITÄ VAI LÄHDEKIELEN VAIKUTUSTA?

Tämän artikkelin tarkoituksena on ollut esitellä käännetyt suomen kielen tutkimusta ja tarkastella käännettyä suomea omana kielivariantinaan. Molemmista tutkimuksista oli

⁹ $z = -4,6249178$, $p < 0,001$.

lähtökohtana universaaliksikin esitetty hypoteesi, jonka mukaan käänöksissä esiintyy alkukielisille teksteille epätyypillisiä leksikaalisia ja syntaktisia rakenteita ja frekvenssejä. Tässä esitetyt havainnot tukevat kyseistä hypoteesia: sekä infiniittisiä rakenteita että *hyvin*-astemääritettä tarkasteltaessa tuli ilmi alkuperäisruomelle epätyypillisiä esiintymätajuuksia, jälkimmäisessä tapauksessa myös epätyypillisiä rakenteita. Miten tulokset sitten vastaavat kysymykseen epätyypillisten rakenteiden ja frekvenssien universaalisuudesta? Erityisesti infiniittisten rakenteiden yhteydessä tuli ilmi, että käänöksikieli sisältää alkuperäiskielelle epätyypillisiä frekvenssejä lähdekielestä riippumatta. Lähdekieli saattaa kuitenkin aiheuttaa eroja eri kielistä käännettyjen tekstien välille, kun tarkastellaan eri rakenteiden alatyyppejä. Astemääritteen osalta voidaan todeta, että käänöksikielen leksikaaliset yhdistelmät ovat erilaisia kuin alkuperäisruomessa ja että lähdekieli voi vaikuttaa siihen, millaisia nuo yhdistelmät ovat. Universaalisuus toteutuu siis tässä kohtaa yleisellä tasolla. Astemääritteen kieliopilliset yhdistelmät taas osoittavat vahvaa lähdekielen vaikutusta: vaikka kieliopilliset yhdistelmät näyttävät yleisesti olevan jähmeästi muuttuvia, lähdekieli voi aiheuttaa selviä poikkeamia kolligaattien suhteellisiin osuuksiin.

Tutkimuksen tuloksia voidaan arvioida myös suhteessa universaaleiksi esitettyihin käänöksikielen lainalaisuuksiin. Tulosten perusteella saadaan ensinnäkin tukea oletukselle yksinkertaistumistendenssistä. Infinitiivirakenteiden osalta näyttää siltä, että kääntäjä ei käytä suomen kielen ilmaisuvarantoja systeemin suomen mahdollisuuksien mukaan yhtä laajasti kuin alkuperäistekstien kirjoittaja, etenkin silloin, kun lähdekielestä puuttuu infiniittinen stimulus. Infiniittisten rakenteiden käyttö osoittaaakin käänöksikielen yksinkertaisuutta juuri siinä mielessä, että vaihtoehtojen hyödyntäminen on käänöksissä vähäisempää kuin alkukielisissä teksteissä. Leksikaalisten kombinaatioiden yksinkertaistuminen näkyi selvästi *hyvin*-tapauksessa: määritteen ja pääsanan yhdistelmät olivat alkuperäisruomessa varioivampia kuin kummassakaan käänöksuomen aineistossa. Yksinkertaistuminen osoittautui molemmissa tapauksissa lähdekielestä riippumattomaksi eli universaalisuutta tukevaksi ilmiöksi.

Vaikka analyysi ei sisältänyt lähdetekstien ja käänösten vertailua, saadut tulokset tukevat monissa eri kohdin sitä ajatusta, että käänöksissä ilmeneviin frekvenssi-poikkeamiin on lähdekielellä ja sen ominaispiirteillä (systeemillä ja todellisella kielenkäytöllä) voimakas vaikutus. Käänösprosessi onkin suoraan tekstintuottamiseen verrattuna taipuvainen johtamaan erilaisiin valintoihin silloin, kun on mahdollisuus valita. Etenkin lauseenvastikkeiden käyttöä koskevat tulokset osoittavat, että kohdekielen omat ainekset ovat taipuvaisia aliedustumaan silloin, kun lähdekielen systeemissä ei ole vastaavaa rakennetta, ja toisaalta sellaiset rakenteet, joille on olemassa lähdekielellä selvä, yksiselitteinen vastine, ovat taipuvaisia ylieidustumaan käänöksissä lähdekielen antaman stimuluksen vuoksi. Tämä tukee vahvasti aiempia tuloksia. Kyse on kuitenkin edelleen hypoteesista, jota tulisi tarkentaa ja testata erilaisilla korpuksilla useista eri näkökulmista, esimerkiksi useankielisillä (myös muita kuin indoeurooppalaisia kieliä kattavilla) alkutekstejä ja niiden käänöksiksi sisältävillä rinnakkaiskorpuksilla ja perusteellisella kontrastiivisella tutkimuksella. Toury (1980: 29) onkin todennut, että kielten syvälinen kontrastiivinen kuvaus on edellytys kääntämisen systemaattiselle tutkimiselle.

Kääntäminen ei, kuten ei kielikään, ole koskaan yksilotteista vaan kyse on monisäikeisestä ilmiöstä. Korpuslingvistinen käänöstutkimus tarjoaa metodin, joka auttaa pääsemään syvälle käänöksikielen ytimeen; tutkimuksessa hahmotetaan pinnan kautta sitä, mitä

kääntäminen syvimmiltään on ja millaiset lainalaisuudet siinä vallitsevat. Tässä esitetyt tulokset valaisevat vain pientä osaa kääntämisen todellisuudesta, ja tuloksia onkin tarkasteltava osana sitä prosessia, joka johtaa kääntämistä, käännösuniversaaleja ja käännösuomea koskevien hypoteesien tarkentumiseen.

TUTKIMUSMATERIAALI

Käännösuomen korpus. Käännösuomen sähköinen tutkimusaineisto. Käännösuomi ja kääntämisen universaalit. Tutkimus korpusaineistolla -hankkeessa koostanut Joensuu yliopiston kansainvälisen viestinnän laitos 1997–. Saanti: Anna Mauranen, Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.

LÄHTEET

- AHLMAN, ERIK 1933: Adverbeista. – *Virittäjä* 37 s. 137–159.
- BAKER, MONA 1993: Corpus linguistics and translation studies: Implications and applications. – Mona Baker, Gill Francis & Elena Tognini-Bonelli (toim.), *Text and technology: In honour of John Sinclair* s. 233–250. Amsterdam: John Benjamins.
- 1995: Corpora in translation studies: An overview and some suggestions for future research. – *Target* 7:2 s. 223–243.
- 1996: Corpus-based translation studies: the challenges that lie ahead. – Harold Somers (toim.), *Terminology, LSP and translation: Studies in language engineering. In honour of Juan C. Sager* s. 175–185. Amsterdam: John Benjamins.
- BARNBROOK, GEOFF 1996: *Language and computers. A practical introduction to the computer analysis of language*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- DUFF, ALAN 1981: *The third language. Recurrent problems of translation into English*. Oxford: Pergamon Press.
- ESKOLA, SARI 2000: Translation laws and the use of the comitative case in Finnish translations. Esitelmä konferenssissa Research Models in Translation Studies, UMIST, Manchester 28.–30.4.2000.
- 2001a: Untypical frequencies in translated language: A study on a literary corpus of translated and non-translated Finnish. Esitelmä konferenssissa VIII Encontro Nacional de Tradutores, II Encontro Internacional de Tradutores, UFMG, Belo Horizonte, Brasilia, 23.–27.7.2001.
- 2001b: Untypical syntactic frequencies in translations: a study on a comparable corpus of literary texts. Esitelmä konferenssissa Translation universals — do they exist?, Savonlinna 19.–20.10.2001.
- ESKOLA, SARI – TOMMOLA, HANNU 2000: Komitatiivi ja kääntämisen lainalaisuudet. – Päivi Jauhola, Outi Järvi & Detlef Wilske (toim.), *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-symposiumi XX, Vaasa II.*–13.2.2000 s. 96–109. Vaasan yliopiston käännö-

- nösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut 27. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- EVEN-ZOHAR, ITAMAR 1978: *Papers in historical poetics*. Papers on poetics and semiotics 8. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.
- 1990: *Polysystem studies*. Poetics today 11:1. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.
- FRAWLEY, WILLIAM 1984: Prolegomenon to a theory of translation. – William Frawley (toim.), *Translation: Literary, linguistic, and philosophical perspectives* s. 159–175. London: Associated University Presses.
- GELLERSTAM, MARTIN 1996: Translation as a source for cross-linguistic studies. – Karin Aijmer, Bengt Altenberg & Mats Johansson (toim.), *Languages in contrast: papers from a symposium on text-based cross-linguistic studies, Lund 4.–5.3.1994* s. 53–62. Lund: Lund University Press.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HOEY, MICHAEL 1998: From concordance to text structure: New uses for computer corpora. – *Proceedings of the practical application of linguistic corpora conference* s. 2–23. Lodz: University of Lodz.
- HOUSE, JULIANE 1997: *A model for translation quality assessment*. Tübingen: Gunter Narr.
- JANTUNEN, JARMO H. 2000: What can corpora tell us about translated language: A comparable corpus of Finnish in use for making hypotheses. Esitelmä konferenssissa Research Models in Translation Studies, UMIST, Manchester 28.–30.4.2000.
- 2001a: Synonymity and lexical simplification in translations: A corpus-based approach. – *Across Languages and Cultures* 2 (1) s. 97–112.
- 2001b: Untypical lexical patterns: a universal feature in translation. Esitelmä konferenssissa Translation universals — do they exist?, Savonlinna 19.–20.10.2001.
- 2001c: *Tärkeä seikka ja keskeinen kysymys: Mitä korpuslingvistinen analyysi paljastaa lähisyronymeista?* – *Virittäjä* 105 s. 170–192.
- 2002: Miten kääntäjä käyttää synonyymeja? – *Kääntäjä – Översättaren* 4/2002 s. 14–15.
- KARHU, ANNA 1997: Suomennosten nominaalilausekkeiden piilopoikkeamat. – Anna Mauranen & Tiina Puurtinen (toim.), *Translation — acquisition — use. AFinLA Yearbook 1997* s. 71–87. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys.
- KEMPPANEN, HANNU 2000a: Ideologia käännöskielen elementtinä. Esitelmä XX VAKKISymposiumissa Erikoiskielet ja käännteoria Vaasan yliopistossa 12.–13.2.2000.
- 2000b: Looking for evaluative keywords in authentic and translated Finnish: corpus research on Finnish history texts. Esitelmä konferenssissa Research Models in Translation Studies, UMIST, Manchester 28.–30.4.2000.
- 2001: Ideology in translation — challenging universals? Esitelmä konferenssissa Translation universals — do they exist?, Savonlinna 19.–20.10.2001.
- KOSKINEN, KAISA 2000: *Beyond ambivalence. Postmodernity and the ethics of translation*. Tampere: Tampereen yliopiston käännöstieteen laitos.
- LAVIOSA-BRAITHWAITE, SARA 1995: Comparable corpora: Towards a corpus linguistic methodology for the empirical study of translation. – Marcel Thelen & Barbara Lewandowska-Tomaszczyk (toim.), *Translation and meaning* 3 s. 153–163. Maastricht: UPM.

- 1996: *The English comparable corpus (ECC): a resource and a methodology for the empirical study of translation*. Painamaton väitöskirja. Manchester: UMIST.
- MAURANEN, ANNA 1998: *Käännössuomi ja kääntämisen universaalit. Tutkimus korpusaineistolla*. Projektisuunnitelma, mimeo. Savonlinna: Savonlinnan kansainvälisen viestinnän laitos.
- 2000: Strange strings in translated language. A study on corpora. – Maeve Olohan (toim.), *Intercultural faultlines. Research models in translation studies I. Textual and cognitive aspects* s. 119–142. Manchester: St. Jerome Publishing.
- 2001: On the possibilities of corpora in the search for translation universals. Esitelmä konferenssissa Translation universals — do they exist?, Savonlinna 19.–20.10.2001.
- MINKKINEN, VIRPI 2001: *Kirja 1980- ja 1990-luvuilla. Kirjallisuuden julkaiseminen, jake-lu ja lukeminen*. Kulttuuri ja viestintä 2001: 3. Helsinki: Tilastokeskus.
- NOUSIAINEN, MERJA 1982: *Suomen kielen nominaalirakenteiden englanninkielisistä käännösvastaineista*. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- OITTINEN, RIITTA 1995: *Kääntäjän karnevaali*. Tampere: Tampere University Press.
- ORPANA, TERTTU 1988: *Kuvaus vai kommentti. Tutkimus suomen kielen adjektiivadiverbien semanttisesta tulkinnasta*. Opera Fennistica & Linguistica 2. Tampere: Tampereen yliopisto.
- PUURTINEN, TIINA 2001: Explication of clausal relations: a corpus-based analysis of clause connectives translated and non-translated Finnish children's literature. Esitelmä konferenssissa Translation universals — do they exist?, Savonlinna 19.–20.10.2001.
- QUIRK, RANDOLPH – GREENBAUM, SIDNEY – LEECH, GEOFFREY – SVARTVIK, JAN 1972: *A grammar of contemporary English*. London: Longman.
- QUIRK, RANDOLPH – GREENBAUM, SIDNEY 1973: *A university grammar of English*. London: Longman.
- SAUKKONEN, PAULI – HAIPUS, MARJATTA – NIEMIKORPI, ANTERO – SULKALA, HELENA 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Helsinki: WSOY.
- SINCLAIR, JOHN 1991: *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- 1998: The lexical item. – Edda Weigand (toim.), *Contrastive lexical semantics. Current issues in linguistic theory 171* s. 1–24. Amsterdam: John Benjamins.
- STUBBS, MICHAEL 1995: Collocations and semantic profiles. On the cause of the trouble with quantitative studies. – *Functions of Language 2:1* s. 23–55.
- TIRKKONEN-CONDIT, SONJA 2000: In search of translation universals: Non-equivalence or »unique« items in a corpus test. Esitelmä konferenssissa Research Models in Translation Studies, UMIST, Manchester 28.–30.4.2000.
- 2001: Unique items — over- or under-represented in translated language? Esitelmä konferenssissa Translation universals — do they exist?, Savonlinna 19.–20.10.2001.
- TOURY, GIEDEON 1980: *In search of a theory of translation*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.
- 1985: A rationale for descriptive translation studies. – Theo Hermans (toim.), *The manipulation of literature* s. 16–41. London: Croom Helm.
- 1991: What are descriptive studies into translation likely to yield apart from isola-

- ted descriptions? – Kitty van Leuven-Zwart & Ton Naaijens (toim.), *Translation studies: The state of the art. Proceedings of the first James S. Holmes symposium on translation studies* s. 179–192. Amsterdam: Rodopi.
- 1995: *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- TROSBORG, ANNA 1997: Translating hybrid political texts. – Anna Trosborg (toim.), *Text typology and translation* s. 145–158. Amsterdam: John Benjamins.
- VEHMAS-LEHTO, INKERI 1989: *Quasi-correctness. A critical study of Finnish translations of Russian journalistic texts*. Neuvostoliittoinstituutin vuosikirja 31. Helsinki: Neuvostoliittoinstituutti.
- VILKUNA, MARIA 1996: *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 90. Helsinki: Edita.
- WESTERLUND, HANNA 2000: Leksikaalisista kollokaatioista EU-asetusten käänöksissä ja Suomen lainsäädännön kielessä. – Päivi Jauhola, Outi Järvi & Detlef Wilske (toim.), *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-symposiumi XX, Vaasa 11.–13.2.2000* s. 400–406. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut 27. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- 2001: Looking at and for a definition: do translation universals agree with the notion of LSP? Esitelmä konferenssissa Translation universals — do they exist?, Savonlinna 19.–20.10.2001.

TRANSLATED FINNISH AS A LANGUAGE VARIANT: UNUSUAL SYNTACTICAL AND LEXICAL FEATURES

Although translated Finnish has an important role in the Finnish language community, as a language variant it was little studied until the late 1990s. Whenever translated Finnish has been studied, it has generally been from a very normative perspective and has focused on aspects of ‘translationese’, which have been viewed as undesirable.

The article examines translated Finnish descriptively by comparing it with non-translated Finnish, i.e. with language that is not the result of the translation process. The writers highlight the essence of translated Finnish with the aid of two studies, one on certain non-finite syntactic constructions and the other on the degree modifier *hyvin* ‘very’. Although these linguistic features are quite different from each other, the two studies are linked by a common theoretical basis and the hypothesis concerning the unusual patterns of translated Finnish, and some of the methods and data are also common. They form part of a more extensive corpus-based study of translated Finnish and translation universals.

Both case studies support the hypothesis that translated Finnish has certain special features: in the analysis of the infinitive structures and the degree modifier there were frequencies and patterns that are unusual of non-translated Finnish. The analysis showed that the source language influences the frequency of occurrence of various linguistic features and their structure in translated Finnish. Furthermore, the studies indicate that translated Finnish also appears to be simpler in its grammatical structures and lexical combinations than non-translated Finnish. ■

Kirjoittajien osoitteet (addresses):

*Joensuun yliopisto
Kansainvälisen viestinnän laitos
PL 48
57101 Savonlinna
Sähköposti: jarmo.jantunen@joensuu.fi*

*Kalkerintie 20
01830 Lepsämä
Sähköposti: saeskola@mbnet.fi*